

Slovak

PRÁVO NEPOČUJÚCEHO DIEŤAŤA VYRASAŤ DVOJJAZYČNE

The Slovak translation of

“The right of the deaf child to grow up bilingual”

by François Grosjean

University of Neuchâtel, Switzerland

Translated by Jozef Štefánik

This translation was made possible by a collaborative project between the University of Neuchâtel, Switzerland (Language and Speech Laboratory) and Gallaudet University (Signs of Literacy Program) and was funded by The Parthenon Trust and the Elysium Foundation.

PRÁVO NEPOČUJÚCEHO DIEŤA VYRASAŤ DVOJAZYČNE*

François Grosjean
Neuchâtel'ská univerzita, Švajčiarsko

Každé nepočujúce dieťa, s akýmkoľvek stupňom poruchy sluchu, by malo mať právo vyrastať dvojazyčne. Poznanie a používanie posunkového jazyka a jazyka počujúcich (v jeho písomnej a ak je to možné aj v hovorenej forme) umožňuje dieťaťu získať plnohodnotné kognitívne, jazykové a sociálne schopnosti.

Čo musí byť dieťa schopné robiť s jazykom

Nepočujúce dieťa by malo byť schopné pomocou jazyka:

1. Komunikovať s rodičmi a ďalšími členmi rodiny čo najskôr.

Počujúce dieťa si osvojuje jazyk v prvých rokoch života pod podmienkou, že sa nachádza v prostredí, kde sa jazyk používa, a že dieťa jazyk dokáže vnímať. Na druhej strane, jazyk je dôležitým prostriedkom vytvárania a upevňovania spoločenských a osobných väzieb medzi dieťaťom a jeho rodičmi. Čo platí pre počujúce dieťa, musí platiť aj pre nepočujúce dieťa. Musí byť schopné komunikovať so svojimi rodičmi v prirodzenom jazyku čím skôr a čo najplnohodnotnejšie. Predovšetkým prostredníctvom jazyka sa vytvárajú citové väzby medzi rodičom a dieťaťom.

2. Rozvíjať kognitívne schopnosti v detstve. Prostredníctvom jazyka sa u dieťaťa rozvíjajú kognitívne schopnosti, ktoré sú rozhodujúce pre jeho osobnostný vývin. Medzi ne patrí mnoho druhov uvažovania, zovšeobecňovania, zapamätávania a pod. Úplná absencia jazyka, prevzatie neprirodzeného jazyka alebo používanie jazyka, ktorý dieťa vníma nedostatočne a ktorý nedostatočne pozná, má vážne negatívne dôsledky na jeho kognitívny vývin.

3. Nadobúdať poznatky o svete. Dieťa si osvojuje poznatky o svete prevažne prostredníctvom jazyka. Počas komunikácie s rodičmi, ďalšími členmi rodiny a dospelými dieťa spracováva a vzájomne si vymieňa informácie o okolitom svete. Sú to práve tieto poznatky, ktoré slúžia ako základ pre činnosti, ktoré sa vykonávajú v škole. Sú to tiež poznatky o svete, ktoré uľahčujú aj porozumenie, bez týchto poznatkov neexistuje ozajstné porozumenie jazyka.

4. Plnohodnotne komunikovať s okolitým svetom. Podobne ako počujúce dieťa, aj nepočujúce dieťa musí byť schopné plnohodnotne komunikovať s tými, ktorí sú súčasťou jeho života (rodičmi, bratmi, sestrami, rovesníkmi, učiteľmi, inými dospelými a pod.). Komunikácia sa musí uskutočňovať pri optimálnej rýchlosti výmeny informácií v jazyku vhodnom pre účastníka rozhovoru a situáciu. V niektorých prípadoch to bude posunkový jazyk, v iných prípadoch jazyk počujúcich (v jednej z jeho foriem) a niekedy sa budú tieto dva jazyky striedať.

5. Kultúrne sa začleniť do dvoch svetov. Prostredníctvom jazyka sa musí nepočujúce dieťa postupne stať členom sveta počujúcich a sveta Nepočujúcich (*Nepočujúci ako jazykové a kultúrne spoločenstvo, pozn. prekladateľ a*). Musí sa identifikovať aspoň čiastočne so svetom počujúcich, ktorý je takmer vždy svetom jeho rodičov a členov rodiny (90% nepočujúcich detí má počujúcich rodičov). Dieťa však musí prísť čím skôr aj do kontaktu so svojim ďalším svetom, svetom Nepočujúcich. Musí sa cítiť prirodzene v týchto dvoch svetoch a musí sa dokázať čo najviac identifikovať s každým z týchto svetov.

* Tento krátky text je výsledkom dlhoročných úvah o bilingvizme a nepočujúcich. Tí, ktorí obklopujú nepočujúce deti (rodičia, lekári, logopédi, učitelia a vychovatelia atď.) ich často nevnímajú ako budúcich bilingválnych a bikultúrnych jedincov. Práve týchto ľudí som mal na mysli pri písaní tohoto príspevku. Rád by som poďakoval nasledujúcim kolegom a priateľom za ich užitočné pripomienky a návrhy: Robbin Battison, Penny Boyes-Braem, Eve Clark, Lysiane Grosjean, Judith Johnston, Harlan Lane, Rachel Mayberry, Lesley Milroy, Ila Parasnis a Trude Schermer. Zvlášť ďakujem Jozefovi Štefánikovi a Mariánovi Gromovi za preklad tohoto textu do slovenčiny.

Bilingvizmus je jediným spôsobom na splnenie týchto potrieb

Bilingvizmus, resp. dvojjazyčnosť predstavuje ovládanie a pravidelné používanie dvoch alebo viacerých jazykov. Bilingvizmus posunkového jazyka a jazyka počujúcich je jediným spôsobom, akým si nepočujúce dieťa môže uspokojovať uvedené potreby, teda komunikovať zväčša so svojimi rodičmi, rozvinúť svoje kognitívne schopnosti, osvojiť si poznatky o svete, plnohodnotne komunikovať so svojím okolím, kultúrne sa začleniť do sveta počujúcich a do sveta Nepočujúcich.

Aký druh bilingvizmu?

Bilingvizmus nepočujúceho dieťaťa zahŕňa posunkový jazyk používaný spoločenstvom Nepočujúcich a jazyk používaný počujúcou väčšinou. Jazyk počujúcich si dieťa osvojí v písomnej a ak je to možné aj v hovorenej forme. V závislosti od dieťaťa môžu oba jazyky zohrávať rôznu úlohu: niektoré deti budú dominantné v posunkovom jazyku, iné v jazyku počujúcich, niektoré budú vyvážené v oboch jazykoch. Pretože existuje viacero stupňov poruchy sluchu a samotný kontakt dvoch jazykov je sám osebe komplexný (štyri jazykové formy, dva systémy pre tvorbu a dva pre vnímanie) atď., môžu sa vyskytnúť rozmanité typy bilingvizmu. Aj preto sa väčšina nepočujúcich detí stáva bilingválnymi a bikultúrnymi v rôznej miere. V tomto zmysle sa potom nebudú odlišovať od polovice ľudskej populácie sveta, ktorá žije s dvomi alebo viacerými jazykmi. Odhaduje sa, že v súčasnosti je na svete toľko bilingvistov ako monolingvistov (ak nie viac). Práve tak ako iné bilingválne deti budú používať svoje jazyky v každodennom živote a budú patriť v rozličnej miere do dvoch svetov – v ich prípade do sveta počujúcich a do sveta Nepočujúcich.

Akú úlohu má posunkový jazyk?

Posunkový jazyk musí byť prvým alebo jedným z prvých dvoch jazykov, ktoré si deti s ťažkou poruchou sluchu osvojujú. Je to prirodzený, plnohodnotný jazyk, zaručujúci úplnú a kompletnú komunikáciu. Na rozdiel od jazyka počujúcich umožňuje nepočujúcemu dieťaťu a jeho rodičom skorú a úplnú komunikáciu pod podmienkou, že si ho rýchlo osvoja. Posunkový jazyk má zohrávať dôležitú úlohu v kognitívnom a sociálnom vývine nepočujúceho dieťaťa a pomôže mu osvojovať si poznatky o svete. Tiež mu umožní kultúrne sa začleniť do sveta Nepočujúcich (jedného z dvoch svetov, do ktorých patrí), len čo nadviaže kontakt s týmto svetom. Okrem toho posunkový jazyk uľahčí osvojenie si jazyka počujúcich v jeho písomnej alebo ústnej forme. Je všeobecne známe, že prvý jazyk, ktorý si dieťa prirodzene osvojí, či už je to posunkový jazyk alebo jazyk počujúcich, značne podporí osvojenie si druhého jazyka. Schopnosť používať posunkový jazyk je tiež zárukou, že dieťa zvládlo aspoň jeden jazyk. Napriek značnému úsiliu zo strany nepočujúcich detí a odborníkov, ktorí ich obklopujú, a napriek používaniu rôznych technických pomôcok zostáva skutočnosťou, že mnoho nepočujúcich detí má veľké problémy produkovať a prijímať jazyk počujúcich v jeho zvukovej forme. Čakať niekoľko rokov na dosiahnutie uspokojivej úrovne, ktorú dieťa nikdy nemusí dosiahnuť, a medzitým odopierať nepočujúcemu dieťaťu prístup k jazyku, ktorý uspokojuje jeho bezprostredné potreby (posunkový jazyk), predstavuje riziko, že dieťa bude zaostávať vo svojom jazykovom, kognitívnom, sociálnom a osobnostnom vývine.

Akú úlohu má jazyk počujúcich?

Byť bilingválnym znamená poznať a používať dva alebo viac jazykov. Ďalším jazykom nepočujúceho dieťaťa bude jazyk používaný počujúcim svetom, do ktorého nepočujúce dieťa tiež patrí. Tento jazyk vo svojej hovorenej, resp. písomnej forme je jazykom jeho rodičov, bratov, sestier, širšej rodiny, budúcich priateľov, zamestnávateľov a pod. Je dôležité, aby sa komunikácia uskutočňovala aj v takom prípade, keď ľudia, ktorí sú s dieťaťom v každodennom kontakte, neovládajú posunkový jazyk. Tu sa môže komunikácia uskutočňovať len v jazyku počujúcich. Tento jazyk, zvyčajne v jeho písomnej forme, bude predstavovať dôležitý prostriedok osvojovania si poznatkov. Mnoho z toho, čo sa učíme, je sprostredkované cez písmo, či už doma, alebo častejšie v škole. Okrem toho, úspech nepočujúceho dieťaťa v škole a jeho budúcom zamestnaní závisí vo veľkej miere od ovládania jazyka počujúcich, jeho písomnej, a ak je to možné, aj hovorenej formy.

Záver

Je našou povinnosťou umožniť nepočujúcemu dieťaťu osvojiť si dva jazyky, posunkový jazyk spoločenstva Nepočujúcich (v prípade ťažkej poruchy sluchu ako prvý jazyk) a jazyk počujúcej väčšiny. Aby to dieťa mohlo dosiahnuť, musí byť v kontakte s dvomi jazykovými spoločenstvami a musí pociťovať potrebu poznať a používať oba jazyky. Spoliehať sa iba na jeden jazyk vzhľadom k súčasnému technickému pokroku znamená ohroziť budúcnosť dieťaťa. Ohrozuje sa kognitívny a osobnostný vývin dieťaťa, popiera sa potreba dieťaťa kultúrne sa začleniť do dvoch svetov, do ktorých patrí. Skorý kontakt s dvomi jazykmi dá dieťaťu viac záruk ako len kontakt s jedným jazykom, bez ohľadu na to, v ktorom svete sa rozhodne žiť, v prípade, že si vyberie iba jeden z nich. Človek nikdy neľutuje, že ovláda viacero jazykov, ale môže ľutovať, že ich neovláda dostatočne veľa, najmä, ak je v stávke jeho vlastný vývin. Nepočujúce dieťa by malo mať právo vyrastať dvojjazyčne a je našou povinnosťou mu v tom pomôcť.

Ďalšie práce autora:

Grosjean, F.: *Life with Two Languages. An Introduction to Bilingualism*. Cambridge, Harvard University Press 1982.

Grosjean, F.: *Bilingualism*. In: *Gallaudet Encyclopedia of the Deaf People and Deafness*, New York, McGraw-Hill 1987.

Grosjean, F.: *The bilingualism and the bicultural person in the hearing and in the deaf world*. *Sign Language Studies*, 77, 1992, s. 307-320.

Grosjean, F.: *Individual bilingualism*. In: *The Encyclopedia of Language and Linguistics*. Oxford, Pergamon Press 1994.

Grosjean, F.: *Sign bilingualism: Issues*. In: *The Encyclopedia of Language and Linguistics*. Oxford, Pergamon Press 1994.

Grosjean, F.: *Living with two languages and two cultures*. In: Paranis, I. (Ed.): *Cultural and Language Diversity: Reflections on the Deaf Experience*. Cambridge, Cambridge University Press 1996, s. 20-37.